

2019

Rapport frå prosjekt «Nærmiljø og lokalsamfunn som fremjar folkehelse» i Hordaland

EG ØNSKE AT LEIKEPLASENSKAP
FIKST
DA EALTE GØNKE MED
OG DA Æ HEIT Æ REMALIV
ECHAR ET GOTT LIV
HO PER OG HAR ET GOTT LIV

Rita Agdal

Inger Helen Midtgård

FORORD

Denne følgje-med-rapport frå prosjektet «Nærmiljø og lokalsamfunn som fremjar folkehelse i Hordaland» supplerer rapportering som måloppnåing som er levert av partane i fellesskap. Høgskulen på Vestlandet, tidlegare Høgskulen i Bergen, har samarbeidd med Hordaland fylkeskommune og fire deltakarkommunar om prosjektet, som har vore del av ei nasjonal satsing forankra i Stortinget og styrt av Helsedirektoratet i perioden 2015/2016-2019. Partane har styrka samarbeidet og bygd vidare på erfaringar frå mellom anna utvikling av pilotprosjektet. Dei deltakande kommunane var Askøy, Bømlo, Fjell og Stord.

På vegne av prosjektgruppa ved HVL vil vi takke for samarbeidet, engasjementet og viljen til å diskutere og dele. Takk til alle som har vore med, frå frivillig sektor, frå kommunal forvaltning, frå skular og barnehagar, lokalsamfunn, grendautval, fylkeskommunalt- og kommunalt tilsette i ulike etatar, og i dei engasjerte prosjektgruppene i kommunane. Takk for samarbeid om undervisning og at de har tatt godt i mot studentar som har fått utfalde seg med ekskursjonar, undersøkingar, bachelor- og masteroppgåver. Spesielt vil vi takke Else-Marie Aarø, prosjektleiar for Hordaland fylkeskommune for gode dialogar og tilrettelegging for deltakarane i prosjektet.

Bergen, april 2019

Rita Agdal, prosjektleiar for HVL

1.amanuensis, leiar seksjon for samfunnsarbeid

Inger Helen Midtgård

Høgskulelektor

INNHALD

Forord	1
Samandrag.....	3
Målsettingar for prosjektet	6
HVL si rolle i prosjektet.....	6
Forståing av oppdraget	7
Organisering av arbeidet ved HVL.....	9
Kommunane sitt arbeid med kvalitative metodar	11
Fokus på styrkebaserte metodar for medverknad med hovedvekt på ABCD	14
Tre døme på nyskaping og styrkebasert lokalsamfunnsarbeid.....	18
1.døme: eit tre-dagars program for medverknad og kartlegging ved ein ungdomsskule	18
2.døme: Samarbeidsmøter med skule, lokalsamfunn og friviljuge.....	21
3.døme: Grendautvala som lokale samhandlingsaktørar	23
Frå lovens minstekrav til medverknad til kapasitetsbygging	29
Prosjektet integrert i utdanningar.....	30
Vurdering av organiseringa ved HVL	33
Erfaringar med Hordaland fylkeskommune og organisering av prosjektet	34
Frå enkel kartlegging til nyskapande medverknad.....	37

SAMANDRAG

I denne følgje-med-rapporten presenterer vi røynsler, døme og kunnskap knytt til prosjekt «Nærmiljø og lokalsamfunn som fremjar folkehelse» i perioden 2015/2016-2019. Høgskulen på Vestlandet, tidlegare Høgskulen i Bergen, og Hordaland fylkeskommune bygde vidare på tidlegare samarbeid og erfaringar, frå mellom anna utvikling av pilotprosjektet. Denne rapporten utfyller den regionale hovedrapporten der partane syner korleis vi har nådd måla i prosjektet. Denne rapporten gjer ikkje oversikt over aktivitetane i prosjektet, då det er presentert i den regionale hovedrapporten frå HVL, Hordaland fylkeskommune og dei fire deltakarkommunane. Den regionale hovedrapporten skildrar korleis kunnskap frå kvalitativ kartlegging er brukt i planarbeid, medan vi her berre nevner nokre døme. I tillegg til å ha betra kvalitative utfordringsoversikter på folkehelseområdet, kunnskap om kva som bidreg til trivsel, har prosjektet tatt i bruk og vidareutvikla metodar for medverknadsarbeid. Samskapinga mellom ulike partnarar i prosjektet, og utvikling av modellar for samskaping i kommunane, har gitt reiskapar for medverknad som i tillegg byggjer kapasitet og er egna til å styrke lokaldemokrati og trivsel. Her har prosjektet oppnådd gevinstar som går ut over dei opprinnelege måla.

Arbeidet ved HVL har vore forankra i seksjon for samfunnsarbeid, som har særskildt kompetanse innan medverknad, deltaking, kollektiv empowerment og lokalsamfunnsutvikling. For å kunne imøtekomme kommunane sine behov for dialogstøtte etablerte HVL (HiB) i tillegg ei breitt samansett prosjektgruppe, med deltakarar frå alle fakultet. Høgskulen har involvert bachelor og masterstudentar i prosjektet, med oppgåvearbeid, felles undervisning på tvers av fag. Deltakarar frå frivillig sektor, kommunar og fylkeskommune har undervist studentar, og tatt i mot dei på ekskursjonar og metodeundervisning i felt.

Deltakarane i prosjektet starta med planar om å bruke relativt enkle metodar for kunnskapsinnhenting og medverknad, som spørjeskjema, for å ivareta minstekravet til medverknad i lov om folkehelse (§5c). Hordaland fylkeskommune har hatt ei styrkebasert tilnærming i si leiing av prosjektet og tilrettelagt for kompetanseheving, i tett dialog med HVL og deltakarkommunane. Ved HVL har prosjektet vore integrert i fleire utdanningar og fylkeskommunen har bidratt i undervisning.

HVL ytte mellom anna undervisning og rettleiing knytt til forståing av kvalitativ metode, prosjektleiing, samt medverknad og deltaking i teori og praksis. Etterkvart endra deltakarkommunane fokus mot meir komplekse former for medverknad og deltaking, der innbyggjarar mobiliserte og bygde opp lokale tiltak som konkret auka graden av medverknad og handlingskapasitet.

Prosjektet fekk eit langt større omfang enn først planlagt, delvis på grunn av at innbyggjarar mobiliserte sjølve, når dei vart inviterte til å delta. I denne supplerande rapporten vil vi kommentere organiseringa av prosjektet og løfte fram tre nyskapande delprosjekt der innbyggjarane mobiliserte. To av desse delprosjekta er knytt til skular og knapt nemt i tidlegare rapportar, medan vi peikar på andre sider ved grendautval enn det som tidlegare er rapportert for det tredje prosjektet. I utgangspunktet hadde deltakarane ulik grad av kompetanse knytt til kvalitativ kunnskapsinnhenting, medverknad og deltaking. For HVL var det utfordrande å tilpasse undervisning om metode og prosessleiing til deltakarar med ulik kompetanse, prosjektfokus og framdrift. Etter dialog med partnerane i prosjektet valde vi å fokusere på undervisning knytt til bruk av styrkebaserte og deltakardemokratiske tilnærmingar i folkehelsearbeidet. Asset Based Community Development (ABCD) er ei tilnærming med grunnprinsipp og praktiske element som kan tilpassast ulike prosjekt og brukast i folkehelsearbeid og for myndiggjering. Tilnærminga er brukt innan samfunnsarbeid, og i folkehelsearbeid, verda over, men har vore lite brukt i norsk folkehelsearbeid. Undervisning knytt til ABCD let seg tilpassa heterogene grupper og inspirerte til utviding og variasjon i dei lokale prosjekta. Kombinasjonen av opplæring i praktiske metodar og i teori innvirka positivt på deltakarane sin praksis.

HVL gjennomførte òg ei kunnskapsoppsummering knytt til ABCD. Tidlegare forskning på ABCD med ulike grupper viser at

- fasilitering er viktig. Spesielt i prosjekt med born og unge.
- rekkefølga i ABCD prosesser er avgjerande. Lokal ressurskartlegging må komme før lokale innbyggjarar set måla for utvikling .
- det er ei føremon at ABCD-kompetanse vert etablert i fleire grupper samstundes, spesielt når dei samhandlar.
- ABCD-opplæring må følgast opp med rettleiing, fasilitering, nettverksmøter og erfaringsutveksling.

Funna i kunnskapsoppsummeringa samsvarer med erfaringar frå prosjektet i Hordaland. Vi har erfart at bruk av styrkebaserte metodar, som ABCD, for å sikre medverknad og deltaking bygger kapasitet og kompetanse lokalt, som vert att etter at prosjektet er avslutta. Dette gir lokalsamfunnet handlekraft til å mobilisere i andre samanhengar enn det aktuelle prosjektet. Endringsarbeidet i prosjektet har styrka samskapinga mellom sektorar og med lokalsamfunn. Hordaland fylkeskommune har hatt ei styrkebasert tilnærming og tilrettelagt for kompetanseheving i kommunane gjennom samarbeid med HVL. Fylkeskommunen har både hatt fokus på prosess og resultat, og med det lagt grunnlag for at samarbeidsrelasjonane til partnarane i prosjektet vert vidareført. Samarbeidet held fram i nye prosjektsatsingar som bygger vidare på erfaringane og kompetansen frå nærmiljøprosjektet.

MÅLSETTINGAR FOR PROSJEKTET

I tillegg til det overordna målet om å skape gode nærmiljø og lokalsamfunn som fremjar folkehelse, skildrar avtalen mellom HVL og Hordaland fylkeskommune følgjande mål:

DELMÅL:

- Betre kvalitative utfordringsoversikter på folkehelseområdet som kunnskapsgrunnlag for kommunale plan- og avgjerdsprosessar.
- Betre kunnskap om kva som bidreg til livskvalitet og trivsel, og om korleis folk har det i lokalsamfunna.
- Utvikling av eigna metodar i medverknadsarbeidet.
- Leggje eit grunnlag for konkrete tiltak i samsvar med lokale folkehelse-utfordringar.
- Leggje til rette for kompetansebygging med regionale utdanningsinstitusjonar om nærmiljø og lokalsamfunnskvalitetar si betyding for folkehelsa.

MÅL FOR SAMARBEIDET I HORDALAND:

- Bidra til kunnskapsbygging i kommunane.
- Nytte resultat av prosjektet inn i relevante utdanningar ved Høgskolen i Bergen.
- Vidareutvikle samhandling mellom Høgskolen i Bergen og Hordaland fylkeskommune innan innsatsområdet folkehelsearbeid, nærmiljø og lokalsamfunnsutvikling.
- Bidra til auka samhandling mellom Høgskolen i Bergen sine ulike fagmiljø og prosjektkommunane.

HVL SI ROLLE I PROSJEKTET

Følgje-med rapporten tar utgangspunkt i HVL si rolle i prosjektet og avtale med Hordaland Fylkeskommune, som har det regionale ansvaret for folkehelsearbeidet. Samarbeidet mellom HVL (HiB) og Hordaland fylkeskommune var etablert gjennom andre prosjekt, mellom anna pilotprosjektet Helsefremjande skule. I tillegg til forskning, har partane hatt anna samarbeid, til dømes har fylkeskommunen vederlagsfritt tatt i mot studentar innan folkehelse og bidratt med undervisning ved fleire studieprogram, mellom anna folkehelse, sosialt arbeid og samfunnsarbeid. HVL (HiB) har på si side vederlagsfritt mellom anna bidratt til utvikling av pilotprosjektet «Nærmiljø og folkehelse». HVL (HiB) hadde òg ansvar for evaluering av kompetanseprogrammet «Folkehelse og nærmiljøkvalitetar» i fem fylker, saman med Universitetet i Agder 2013-2014. Høgskulen i Bergen,

som etter fusjon gjekk inn i Høgskulen på Vestlandet, heretter HVL, har undervisning og forskning innan folkehelse, både som eige studieprogram, og som del av andre studieprogram, innan helsefag, ved sosialt arbeid, samfunnsarbeid og lærarutdanningar. Nasjonalt senter for mat, helse og fysisk aktivitet er del av HVL. Prosjektkommunane valde innsatsområder knytt til HVL sine kompetanseområder, som mellom anna involvering av barn og unge, deltaking og medverknadsprosessar, skule og læremiljø, nærmiljøutvikling, fysisk utemiljø og planlegging. Etter avtale med Hordaland fylkeskommune skulle HVL følgje utviklinga i prosjektet og

- Bidra som dialogpartner til gjennomføring av måloppnåinga.
- Delta med støtte og kompetanse på prosjektsamlingar der det er relevant.
- Skal sikre kompetansebygging og integrering av nærmiljø og folkehelse i utdanningar.
- Utarbeide følgje-med rapport og bidra i utvikling av formidlingsplan.

Føremålet med følgje-med rapporten er å formidle, kommentere og vurdere røynsler, døme og kunnskap frå prosjektet. Samarbeid og prosess vert òg kommentert. Følgje-med rapporten supplerer den regionale rapporten frå Hordaland fylkeskommune i samarbeid med dei fire deltakarkommunane og HVL. Den svarer på spørsmåla som Helsedirektoratet stilte ved prosjektstart. I denne følgje-med rapporten vektlegg vi tema som er lite synlege i den felles rapporten, og kommenterer og vurderer nokre tema. Den regionale hovudrapporten skildrar dei ulike kvalitative metodane som er brukt for å få fram ny kunnskap om kva som hemmar og fremmar trivsel og helse i lokalmiljøet, kva som kjenneteiknar desse metodane, røynsler med å nytte dei, og korleis kvalitative data er integrert i kommunale folkehelseoversikter, samt korleis medverknad og deltaking er ivareteke. I denne rapporten vil vi kort gje nokre utfyllande kommentarar til røynslene med kvalitative metodar før vi går nærare inn på korleis styrking av medverknad/deltaking har vore ivareteke i Hordaland. Vi vil kommentere kompetansehevinga og fylkeskommunen si rolle i prosjektet, og erfaringar med samarbeidet i Hordaland.

FORSTÅING AV OPPDRAGET

Grunnlagsdokumentet for det nasjonale prosjektet, samt tidlegare styringsdokument som omhandlar nærmiljøet si rolle i helsefremjande arbeid ligg til grunn for vår forståing av oppdraget. For 21 år siden fastslo NOU 1998:18 eit behov for meir forskning om kva rolle nærmiljø og lokalsamfunns har og kan

ha i helsefremjande og førebyggjande arbeid (NOU 1998:18, s.211) Eit av måla i Helsedirektoratet si nasjonale prosjektsatsing «Kartlegging og utviklingsarbeid i nærmiljø og lokalsamfunn med målsetning om å fremme folkehelse» var å utvikle kunnskap for å styrke helsefremjing i lokalsamfunn (Helsedirektoratet, 2015). NOU 1998:18 påpeikte òg ein tradisjon for forvaltningsstyrt folkehelsearbeid i norske kommunar: *«Altfor ofte har fagfolk invitert til deltakelse hvor lekfolk er med på å utføre arbeidet eller de er spurt om å si sin mening uten at det har blitt noe mere ut av det»* (NOU 1998, s.189). Det går fram av grunnlagsdokumentet at direktoratet gjennom dette prosjektet ville sikre endringar i tradisjonell forvaltningsstyrt praksis, til ein praksis der borgarar får reell makt i avgjerdsprosessar (Helsedirektoratet, 2015). Prosjekta i kommunane skulle *«tilrettelegge for befolkningsmedvirkning i kartlegging og identifisering av kvalitativ kunnskap om nærmiljøkvaliteter som enten fremmer eller hemmer helse og trivsel»* (Helsedirektoratet, 2015:1). Gjennom prosjekta skulle kommunane sikre relevante folkehelseiltak i samsvar med innbyggjarane sine behov, og tiltaka skulle samsvare med det demokratiske perspektivet i Plan- og bygningslova (Helsedirektoratet, 2015:4-5). Borgarmedvirkning er òg sentralt i Plan- og bygningslova (2008), som krev at det skal tilretteleggast for medvirkning i samband med planforslag.

Den nasjonale prosjektsatsinga skulle bidra til å implementere Lov om folkehelse i kommunal praksis (Helsedirektoratet, 2015, s. 1). Med folkehelselova som vart vedteken i 2011 fekk norske kommunar og fylkeskommunar større ansvar for å kartlegge folkehelsa og iverksetje folkehelsefremjande tiltak med lokal forankring. Folkehelselova legg ei brei forståing av helse til grunn, og det same finn vi i forarbeida (jfr. Prop. 90 L (2010-2011), s.11). Folkehelselova definerer folkehelse som *«befolkningens helsetilstand og hvordan helsen fordeler seg i en befolkning»*. Videre skildrar den folkehelsearbeid som samfunnets innsats for å fremme og forebygge folkehelse, beskytte mot helsetrugssmål og bidra til utjamning av helseforskjellar i befolkninga. Innsatsen skal rettast mot faktorer som direkte eller indirekte verkar inn på psykiske, fysiske, sosiale og sosioøkonomiske aspekt ved folkehelsa (Folkehelselova, 2011, § 3a-3b). Forskrift om oversikt over folkehelsa (2016, § 8) peikar på innbyggjarane sin rett til innsyn og medverknad i avgjerdsprosessar som verkar inn på folkehelsa. Kommunane skal òg etter § 5-1 i Plan og bygningslova sikre at grupper som treng særleg tilrettelegging får medverke aktivt .

Prosjektet skulle sikre utvikling av nye arbeidsmetodar i folkehelsearbeidet i Norge, etter at Lov om folkehelse (2012) trådde i kraft. I Ottawa charteret vedtatt av Verdens helseorganisasjon i 1986, vart

støttande miljø og viktigheita av eit handlekraftig lokalmiljø løfta fram. Folkehelselova byggjer på charteret og skal sikre at helse er med i alle avgjerder. Mål for folkehelsearbeidet er oppsummert i fem punkt i Ottawa charteret:

Å bygge opp en sunn helsepolitikk – det vil si "plassere 'helse' på saklisten til de bestemmende organer på alle områder og nivåer".

Å skape et støttende miljø – "helsefremmende arbeid skaper leve- og arbeidsforhold som er trygge, stimulerende, tilfredsstillende og trivelige".

Å styrke lokalmiljøets muligheter for handling – "helsefremmende arbeid skal styrke lokalsamfunnet når det gjelder å prioritere, avgjøre, planlegge tiltak og gjennomføre dem for å kunne oppnå en bedre helse".

Å utvikle personlige ferdigheter – "helsefremmende arbeid skal støtte personlig og sosial utvikling ved å sørge for informasjon, helseopplysning og kunnskap om mestringsstrategier".

Å tilpasse helsetjenesten – "helsesektorens rolle må i økende grad bevege seg i en helsefremmende retning, utover ansvaret for å yte kliniske og kurative tjenester".

Målsettingane i prosjektet, om å sikre betre kvalitative folkehelseoversikter, betre kunnskap om kva som bidreg til trivsel og korleis folk har det i lokalsamfunna, og å utvikle metodar og auke kompetanse for å styrke innbyggjarmedverknad, heng saman med måla i charteret. Lov om folkehelse frå 2011, som byggjer på charteret, endrar vektinga i folkehelsearbeidet. Dette framgår av forarbeida til lova, der det vert løfta fram at det skal etablerast eit sterkare fundament for å styrke det systematiske folkehelsearbeidet i politikk- og samfunnsutvikling og i planarbeid, basert på lokale og regionale utfordringar (Prop. 90 L (2010-2011), s.11). Medan forebygging var i fokus tidlegare vart det vektlagt at folkehelse skulle vere del av alle sektorar, heller enn helsetenesta, og at det skulle satsast meir på helsefremjing, herunder trivselskvalitetar i lokalmiljøa.

ORGANISERING AV ARBEIDET VED HVL

I 2015 vart det etablert ei breitt samansett prosjektgruppe ved Høgskolen i Bergen, som bygde vidare på samarbeid mellom Høgskulen og fylkeskommunen i eit pilotprosjekt og deltaking i kompetanseprogrammet «Folkehelse og nærmiljøkvalitetar» som varte frå 2012-2014 (Charlotte Kiland et al., 2015). Prosjektgruppa var forankra ved seksjon ved samfunnsarbeid med deltakarar frå dei tre avdelingane/fakulteta ved HiB/HVL og masterstudentar frå ulike utdanningar. Gruppa var

breitt samansett for å kunne dekkje kommunane sine behov for innspel i prosessane. Då Høgskulen i Bergen fusjonerte med Høgskulen Stord og Haugesund og med Høgskulen i Sogn og Fjordane 1.1.2017 heldt gruppa fram ved den nye Høgskulen på Vestlandet. Aktuelle fagmiljø ved campusane utanfor Bergen vart orientert om prosjektet og invitert til å delta.

I rolla som dialogpartner og som del av følgje-med-rolla har HVL delteke på prosjektsamlingar og andre møtepunkt der fylkeskommunen har vore hovudarrangør. Vi har delteke i planlegging, førebuing og gjennomføring av prosjektsamlingar, med førelesingar og leing av gruppeprosessar ved samlingar. På samlingane har vi kommentert dei einskilde kommunane sine prosjekt. Deltakarane i HVL si prosjektgruppe har vore tilgjengelege som dialogpartnarar etter ynskje frå kommunane, og har delteke på samlingar i kommunane, både som observatørar, som dialogpartnarar ved utvikling og gjennomføring av prosjekt, og vederlagsfritt som innleiarar ved lokale samlingar. Vi har mellom anna hatt innleiing om grunnlaget for å velje ulike metodar for evaluering, om medverknad og deltaking, deltakardemokratiske metodar som Open space og ABCD, prosjektprosessar, nærmiljø, kvalitative metodar, bruk av drama i medverknadsprosessar, med vidare. Deltakarar frå dei fire kommunane deltok i tillegg på kurs i ABCD, tilrettelagt av samfunnsarbeidsseksjonen ved HVL. Alle kursdeltakarane vart intervjuet, mellom anna om korleis dei ville anvende kunnskapen. Kommunane vart oppmoda til å sikre at deltakarar frå ulike avdelingar, inkludert planavdeling og opplæringsetat, samt av frivillige og av ungdom, knytt til målet om å sikre større medverknad i kartlegging og i planarbeid.

Rapporten er basert på at HVL har følgd prosjektet på ulike måtar, ved å vitja lokale underprosjekt som observatørar, gjennomført fokusgruppe-intervju med prosjektgrupper, involverte faggrupper, lokalsamfunnsgrupper og kursdeltakarar, i tillegg til enkeltintervju, feltsamtalar og observasjonar i prosjektkommunane i Hordaland. I tillegg til dei fagtilsette har studentar på ulike studieprogram, både på bachelor og masternivå vore tilknytte prosjektet. Følgje-med- rolla og følgjeforskinga er i hovudsak finansiert av HVL, ved at tilsette som deltek i prosjektet har søkt og fått tildelt forskings- og utviklingstid. HFK har bidratt til finansieringa, og i tillegg finansierte regionale forskingsfond på Vestlandet eit kvalifiseringsprosjekt knytt til samarbeid mellom ein av deltakarkommunane og HVL i 2017.

KOMMUNANE SITT ARBEID MED KVALITATIVE METODAR

Det framgår av den regionale hovudrapporten at deltakarkommunane har brukt ei lang rekke kvalitative metodar, frå konvensjonelle intervjumetodar som spørreskjema med opne spørsmål eller svarkategoriar, fokusgruppeintervju , til ABCD og anerkjennande intervju (appreciative inquiry), samt kunstnarlege uttrykksformer og fotostemme, i tillegg til kartplotting med ulike hjelpemiddel, med og utan rom for kommentarar frå innbyggjarane. Sjå oversikt i tabell under, som er henta frå hovudrapporten:

Askøy	Fjell	Bømlo	Stord
- Refleksjonsfilm om medverknad	- Trafikkagenten	- Kartlegging av aktivitetstilbod	- Kafedialog
- Prosess (IGP)	- Arbeidsverkstadar med velforening, næringsliv og andre som supplement til trafikkagenten	- Ut av huset kartlegging/sosiokulturell analyse	- Prosjektarbeid og gruppearbeid i skulen (film/foto, teikning, veggavis, modellar, tablå, pp-presentasjonar og munnlege framlegg
- Padlet og storskjerm	- Film frå elevar	- Kartdigitalisering	- Kreative metodar som teikning og foto
- Fotostemme (foto/teikningar)	- Prosjektarbeidskule	- Spørjeundersøking – med opne svarkategoriar	- Observasjon, barneintervju og gruppesamtalar
- Elevdag	- Mental mapping (Kevin Lynch)	- Styrkebasert tilnærming ABCD	- Semistrukturert intervju/ gruppesamtale mellom anna stand på nærbutikk, verna arbeidsplass, i naturen
- Utstilling	- Kartdigitalisering	- Ruslemaking, utvikla i Bømlo	- Internett
- Styrkebasert tilnærming ABCD (mobilisering lokalmiljø)			- Styrkebasert tilnærming ABCD – idédugnad
- Samarbeidsmøte			- ABCD ungdomsgruppe
- Prosessarbeid			

I hovudrapporten skildrar kommunane nokre utfordringar knytt til bruk av kvalitative metodar, og korleis dei på mange ulike vis har brukt kvalitativ kunnskap i planar, tiltak og folkehelseoversikt. Alle deltakarkommunane har på trass av dei utfordringane dei såg undervegs, enten innarbeidd kvalitativ kunnskap, eller dei har planar for det. Vi vil difor ikkje gå nærare inn på utfordringane knytt til innpassing av kvalitativ kunnskap, men kommentere prosessen og korleis forståinga av kvalitativ kunnskap endra seg i prosjektperioden.

I starten av prosjektperioden var fleire av kommunane usikre på korleis dei skulle tolke oppdraget og betre kvalitative utfordringsoversikter, og korleis dei skulle sikre kunnskap om kva som var bidreg til livskvalitet og trivsel i lokalsamfunna. Kommunane hadde i ulik grad kompetanse knytt til bruk av

kvalitativ metode og medverknad. Kunnskap om kvalitativ metode vart ikkje trekt fram som grunngeving for samansetning av dei lokale prosjektgruppene. Samstundes som fleire av kommunane uttrykte usikkerheit knytt til kva som var meint med «metodar» og «kunnskap», var dei fleste kommunane opptekne av framdrift. Nokre ville raskt i gong med spørjeundersøkingar basert på spørsmål utvikla av prosjektgruppene, utan plan for analyse av den omfattande informasjonen innhenta i opne svar. Dei fleste hadde lite kompetanse innan kvalitativ metode i prosjektgruppa. Dette prega òg forståelsen av kva «kunnskap» som var relevant å innhente i den første fasen av prosjektet, der kommunane i ulik grad var opptekne av lokale opplevingar av trivsel og livskvalitet på ei side, og på den andre sida av meir instrumentell kartlegging av ressursar og bruk av nærområda. Utfordringane knytt til forståing av prosjektet vart uttrykt på ulike måtar, som her i ein samtale mellom masterstudent i samfunnsarbeid, Ellisiv Førde Holmstrøm og ein folkehelsekoordinator som var lokal prosjektleiar:

«Det jeg merker er en utfordring er at; Loven sier at du skal ha oversikt, og du skal lage disse folkehelse-oversiktene. Men, hverken vi i kommunene, eller kanskje til og med ikke i fylkeskommunene, visste helt hvordan.»... «Ja, hva skal vi hente inn, og hvor. Hvordan skal vi begrense oss? Vi møtte veldig på den der; Okay, nå samler vi inn informasjon om - ja, ta frafall igjen, da - i skolen, men hvorfor? Og da, du kan jo gjøre en masterstudie eller en doktorstudie, for å finne ut hvilke årsaker som ligger bak. Så det er veldig sånn; Hva mer kan vi gjøre? Fordi, dette kan være grunnen, eller dette kan være grunnen. En grunn kan være noe helt annet enn det vi har tilgang til, - mest sannsynlig ikke, da – men...»

I dette eksempelet vert det referert til kunnskap om samanhengar, «grunner», eller årsaker og verknader. Det vert òg stil spørsmål med «hva skal vi hente inn?». Dette er element som gjerne er i fokus i kvantitativt ekspert-kunnskap, eller som den lokale prosjektleiaren viser til; i «master eller doktor-studier». Mange hadde lite forståelse for at lokal kvalitativ kunnskap kunne vere nyttig. Etter kvart som prosjektet utvikla seg, endra fokus og forståelsen av kva type lokal kunnskap som kunne vere relevant seg, for denne prosjektleiaren og andre. Folkelig og erfaringsnær kunnskap vart i aukande grad verdsett etterkvart som prosjektgruppene såg korleis den kunne utfylle eksisterande data frå kvantitative undersøkingar. Korleis kvalitativ kunnskap kunne vere til nytte kjem vi tilbake til, men det er skildra i hovudrapporten og i lærebøker som til dømes tekstamlinga «Community organizing and community building for health» (Minkler 2005).

Kunnskap om lokale trivselskvalitetar vart innhenta frå barnehagar og barneskular, mellom anna gjennom observasjon, samtalar, «fotostemme», i samarbeid med lærarar og andre. Dette førte til lokal mobilisering for nærmiljøkvalitetar.

Frå oppstart inviterte fylkeskommunen deltakarkommunane til å diskutere måla, som var uklære for fleire av kommunane. Prosjektpartnerane gjekk gjennom omgrepa for å skape ei felles forståing av kva kvalitative metodar kan vere, og verdien av å forstå og sjå metodar for kunnskapsinnhenting og medverknad i samanheng. Vi anerkjente at kvalitative metodar kan forståast noko ulike i ein praktisk og handlingsretta kommunekvardag, enn i ein akademisk kontekst. Fylkeskommunen og HVL la til rette for kompetanseutvikling ved rettleiing og samlingar med både førelesingar og erfaringsutveksling, samt kommentarar frå andre deltakarar. HVL var med som dialogpartner, men kommunane brukte i ulik grad tilbodet frå HVL og fylkeskommunen om dialog og prosess-støtte. Deltakarane frå kommunane uttrykte i ettertid at dette hadde vore nyttig og at dei gjennom prosjektet hadde fått ei betre forståing av korleis kvalitativ kunnskap om lokale utfordringar og ressursar var relevant i folkehelsearbeidet. I eit døme frå hovudrapporten viste observasjon og samtalar med born i barnehage at lommer av natur var viktige leikeområder som ga andre muligheter enn dei som var tilrettelagte. Desse områda er under press grunna fortetting og utbygging, men er no merka i kart og planar i Stord kommune, jamfør hovudrapporten. Stord kommune var tidleg ute med omfattande og nyskapande arbeid med kvalitativ kunnskapsinnhenting, som inspirerte andre prosjektkommunar. I eit anna døme ville Askøy

kommune «utbedre» ein skuleplass ved å leggje eit fast dekke og unngå pyttar, noko som endra seg då borna sa pyttane var viktige i leiken. Erfaringsdeling og diskusjon av kva som kunne forståast som kvalitativ kunnskap om lokale utfordringar og ressursar ga etter kvart eit godt grunnlag for vidare utvikling av til dels nyskapande metodar. HVL oppfordra kommunane til å strekke seg etter utviklingsarbeid som ville vere nyskapande også utanfor kommunen. Dei tre døma vi presenterer er døme på nyskaping der kommunane samstundes innhenta kunnskap og la til rette for kapasitetsbygging og meir direkte medverknad og deltaking. Å vurdere kva som er nyskapande krev kunnskap og ein grad av oversikt som ein ikkje kan forvente at kommunane har. I tillegg til dialog med HVL om val av kvalitative metodar for å innhente kunnskap lokalt og analyse av informasjonen, hadde nokre kommunar dialog og bistand med analyseininga hjå fylkeskommunen. Alle hadde tilbod om bistand, men brukte det i ulik grad. Dette arbeidet var meir omfattande enn vi hadde sett føre oss, i og med at kommunane hadde ulik kompetanse og forståing av kva kvalitativ metode er, og dei hadde ulike prosjekttilnærmingar.

FOKUS PÅ STYRKEBASERTE METODAR FOR MEDVERKNAD MED HOVEDVEKT PÅ ABCD

I løpet av 2016 hadde vi erfart at kommunane tok med seg våre framlegg når vi framførte konkrete forslag til betring av tiltaka dei var i gong med, heller enn å foreslå nye metodar og tiltak, i tråd med nedanfrå-og-opp-organiseringa. Dei meir generelle innspela frå HVL, til dømes om vurdering av grad av medverknad, erfarte vi var krevjande å tilpasse. Vi forsto det som at forståinga av våre innspel og var knytt til at deltakarane i prosjektgruppene hadde ulik bakgrunn og kompetanse, i tillegg til at prosjekta både var ulike og utvikla seg ulikt. Ved utgangen av 2016 oppfatta vi det som at kvalitative metodar var i bruk, men bad kommunane vurdere graden av nyskaping og om innbyggjarmedverknad og deltaking kunne styrkast.

HVL heldt førelesingar på prosjektsamlingar i 2016, mellom anna med konkrete framlegg om å ta i bruk styrkebaserte medverknadsmetoder, til dømes bruk av drama i skulen, Asset Based Community Development (ABCD) og «Open dialog». Vi ga og ei innføring av grunnlagstenkning rundt ulike nivå og kategoriar av medverknad og om reidskapar i prosjektutvikling, som SWOT-analyse. Vi presenterte ulike måtar å forstå eller kategorisere medverknad og deltaking, slik som deltakarstigane til Sherry Arnstein(1969) og Roger Hart (1992). Førelesingane ga forslag til spørsmål som er eigna når ein vil undersøke kvaliteten på og graden av deltaking, slik til dømes Andrea Cornwall (2008) problematiserer.

Etter å ha oppsummert status for prosjekta på erfaringssamling med kommunane og vidare dialog med fylkeskommunen ved utgangen av 2016, spelte HVL inn alternative måtar å arbeide med tilnærmingar som kombinerer medverknad og kvalitativ kartlegging. Vi presenterte ulike alternativ, og fleire kommunar ba etterpå om meir kunnskap om Asset Based Community Development (Kretzmann and McKnight 1993). Denne tilnærminga har lenge vore brukt i lokalsamfunnsarbeid i Norge, og involverer både kartlegging og medverknad, innbyggjarmobilisering og kapasitetsbygging. På bakgrunn av positive erfaringar med ABCD ved HVL, i undervisning på ulike nivå og for ulike faggrupper, i lokalt utviklingsarbeid, og basert på gjennomgang av forskingslitteratur, meinte vi at tilnærminga ville kunne styrke prosjektarbeidet i deltakarkommunane. ABCD er ei styrkebasert tilnærming til lokalt utviklingsarbeid, i motsetning til tilnærmingar som tar utgangspunkt i lokale behov eller problem. ABCD er ein av fleire styrkebaserte tilnærmingar i lokalt folkehelsearbeid som er skildra i ein rapport frå Helsedirektoratet: Styrkebasert tilnærming i lokalt folkehelsearbeid (Helsedirektoratet 2018). ABCD byggjer på tre grunnprinsipp desse er:

1. Innbyggjarstyrt. Det vil seie at innbyggjarane sjølv kartlegg eigen ressursar og behov og sjølv styrer samarbeidet med eksterne ressursar og partnarar.
2. Relasjonsorientert. Arbeidet har fokus på å byggja sosiale nettverk.
3. Styrkebasert. ABCD har fokus på det som finst av styrkar og ressursar i lokalsamfunnet (Kretzmann and McKnight 1993 s. 9).

ABCD fokuserer på dei gode fortellingane som styrkar lokalsamfunnet og byggjer fellesskap. Det byggjer sosial kapital med auka fellesskap og tillit menneska imellom. Å styrke sosial kapital tek gjerne 40 år ifølgje Robert Putnam (2002). Den tilliten og nettverka den sosiale kapitalen er fundert på, må òg vedlikehaldast. Slik kan ABCD vera med og styrka det sivile samfunnet og utvikla band folk imellom. Sosial kapital er ein viktig ressurs for samhandling både innan eit lokalsamfunn, og med aktørar utanfor. ABCD er ein strategi for å byggje lokal kapasitet og handlekraft. Det er ein føresetnad for medverknad og deltaking at dei lokale aktørane er med. ABCD er ein av fleire styrkebaserte deltakardemokratiske strategiar som inngår i ordinær undervisning ved Høgskulen på Vestlandet, Institutt for velferd og deltaking. Slike metodar er sentrale i samfunnsarbeid.

Ein av grunnane til at vi foreslo å presentere ABCD for prosjektdeltakarane var erfaring med å presentere dei grunnleggande prinsippa for ABCD til tverrfaglige grupper på relativt kort tid. Dette antok vi ville passe godt med at deltakarane i prosjektgruppene hadde ulik utdanningsbakgrunn og

ulikt utdanningsnivå, og berre skulle arbeide saman i ein avgrensa periode. For det andre kunne tilnærminga skape ei felles plattform for prosjektdeltakarane som grunnlag for å forstå prinsipp for medverknadsdynamikk i lokalsamfunnsutvikling, med empowerment som mål. Vi hadde erfart at kommunane opplevde å ha ulike behov og fokus, og at det var ressurskrevjande å tilpasse rettleiing til den enkelte frå gong til gong, mens ABCD kunne vere ei tilnærming for å presentere grunnleggjande prinsipp til bruk på tvers av dei ulike prosjekta. For det tredje kunne grunnprinsippa knytast til konkrete praktiske handlingsalternativ i dei ulike prosjekta, og dermed gje eit grunnlag for å omtale aspekt ved prosjekta i meir generelle vendingar. Dette kunne gje grunnlag for samanlikning og erfaringsutveksling.

To av dei tre døma vi presenterer for å synleggjere nyskapande tiltak som ikkje er grundig skildra i hovudrapporten, er inspirert av ABCD. Alle kommunane har etablert ABCD-kompetanse i ulikt omfang og i ulike sektorar i kommunal forvaltning og utanfor, inkludert frivillig sektor.

ABCD er ei styrkebasert tilnærming frå samfunnsarbeid, der prosessen startar med lokal ressurskartlegging og held fram med ressursmobilisering, for å skape endring nedanfrå-og-opp.

KUNNSKAPSOPPSUMMERING ABCD

På slutten av 2016 hadde ein av kommunane, Bømlo, takka ja til tilbod om arbeidsverkstad om styrkebasert utvikling i form av Asset Based Community Development (ABCD). Kommunen ønska å bruke ABCD som strategi for å styrkje samarbeid mellom kommune og grendautval.

Som del av prosjektet utarbeidde HVL ei oversikt over forskning på ABCD. Denne oversikten er ikkje publisert enno, men ligg føre som arbeidsrapport på norsk. Det vart gjort eit systematisk og kritisk søk, med søkestreng utvikla i samarbeid med fagbibliotekar, i ni databaser. Dei fleste tekstane skildra enkeltstående prosjekt og kva som var oppnådd i prosjekta. Det var få systematiske studiar av virkningar av ABCD-prsessar. Deler av kunnskapsoversikten har vore presentert ved internasjonale konferansar i 2017 og 2019 og brukt i undervisning. Vi har diskutert relevansen av effektmål i tidlegare studiar med medforskarar i Bømlo. Vi fann at ABCD er brukt i folkehelsearbeid i mange vestlige land, men oftast med fokus på konkrete mål sett av profesjonelle utanfor lokalsamfunnet, slik at det bryt med prinsippet om at innbyggjarane skal sette måla sjølve. I lokalt utviklingsarbeid og samfunnsarbeid vert ABCD oftare nytta i tråd med dei tre prinsippa frå den originale handboka Kretzman og McKnight 1993).

Ettersom alle prosjekta i Hordaland inkluderte samarbeid med ungdom, born og skular, kan vi nemne at tidlegare forskning viste at tiltak som anvender dei tre ABCD-prinsippa har ein høg grad av medverknad for born og unge. Ut frå tidlegare forskning på ABCD med ulike grupper ser vi at

- fasilitering er viktig, spesielt i prosjekt med born og unge.
- rekkefølgen i ABCD prosessar er avgjerande for mobilisering. Lokal ressurskartlegging må komme før måla vert sett.
- det er ei føremon at ABCD-kompetanse vert etablert i fleire grupper samstundes, spesielt når dei samhandlar.
- ABCD-opplæring må følgast opp med rettleing, fasilitering, nettverksmøter og erfaringsutveksling.

Vi såg at forskinglitteraturen at det var mulig å anvende ABCD-tilnærmingar på ulike måtar. Mange prosjekt som viser til at dei bygger på ABCD prinsipp, bruker berre element frå tilnærminga, og utnyttar ikkje potensialet i tilnærminga. I dei tilfella der det er gjennomført ein fullstendig ABCD-prosess, med ressurskartlegging, ressursmobilisering og ressurskopling, ser det ut til at det er langvarige resultat og styrka lokalsamfunn med auka evne til å mobilisere igjen. Lokal kapasitetsbygging gir både eit grunnlag for eigen mobilisering lokalt, men òg eit betre grunnlag for eksterne partnarar frå til dømes kommunal forvaltning til å samhandle med lokale aktørar. Det er

mulig å bruke ABCD til mobilisering for å nå konkrete mål sett utanfor lokalsamfunnet, og det er mulig å bruke ABCD i kartleggingsprosessar, men dette utnyttar ikke potensialet for varige endringar og kapasitetsbygging som ligg i ABCD.

TRE DØME PÅ NYSKAPING OG STYRKEBASERT LOKALSAMFUNNSARBEID

Aktiviteten i kommunane i Hordaland vart meir omfattande enn det som først var planlagt av prosjektgruppene i kommunane. Det oppsto sosial nyskaping som ikkje var planlagt i prosjektet, som ein konsekvens av at engasjerte innbyggjarar tok initiativ og vidareførte arbeidet i eigne tiltak. Dette må sjåast i samheng med at fleire prosjekt erfarte å mobilisere lokale innbyggjarar, som i fleire tilfelle utvikla seg som nedanfrå og opp prosessar der innbyggjarane handla. Informasjon, samarbeidsrelasjonar og tilnærmingar for å styrke medverknad som var del av prosjektet, vart bruk aktivt av innbyggjarar. Vi går ikkje inn på korleis dette vart brukt direkte i planarbeid, ettersom dette er skildra i hovudrapporten. Vi vil trekkje fram tre eksempel frå Hordaland som kan ha overføringsverdi for andre kommunar, derav to som ikkje er nemnd i hovudrapporten. Alle prosjektkommunane i Hordaland involverte skular i arbeidet, og ved fleire av skulane har vi sett at andre tiltak oppsto i kjølvatnet av dei planlagde aktivitetane. Vi vil først trekkje fram eit tre-dagars prosjekt ved ein skule på Stord, som førte til auka lokalt engasjement i utviklingsarbeid. Dette er berre ein liten del av det omfattande prosjektet på Stord, der mange skular og barnehagar deltok, i tillegg til andre grupper. Deretter vil vi beskrive samarbeidsmøter som er starta ved ein skule på Askøy. Til sist vil vi beskrive sider ved grendautvalsmodellen på Bømlo som ikkje er utførleg omskrive i hovudrapporten. Mange andre delprosjekt (jf. tabellen s.9) er skildra i andre rapportar, som til dømes bruk av trafikkagenten i Fjell, som vart kombinert med lokal mobilisering som ga meirkunnskap.

1. DØME: EIT TRE-DAGARS PROGRAM FOR MEDVERKNAD OG KARTLEGGING VED EIN UNGDOMSSKULE

Tidleg i prosjektperioden initierte prosjektgruppa i Stord eit delprosjektet ved ein ungdomsskule, knytt til målet om å utvikle gode metodar for å få fram kunnskap trivselskvalitetar i nærmiljøet. Prosjektgruppa trakk seinare fleire skular og barnehagar inn i prosjektet, i tillegg til mange andre

arenaar for kvalitativ kunnskapsinnhenting og medverknad. Stord kommune hadde brei medverknad som mål, og ville sikre innspel frå grupper som ofte ikkje vert høyrte. Som det går fram av hovudrapporten frå Hordaland, hadde prosjektgruppa i Stord kommune stor aktivitet og ville involvere alle innbyggjarar i medverknadsprosessar ved hjelp av lokale tilpassingar og tett samarbeid på tvers av sektorar i kommunen, så vel som ei brei vifte av frivillige organisasjonar. HVL hadde ekskursjonar, med og utan studentar, der vi møtte deltakarar i dette delprosjektet. Vi har intervjuet prosjektgruppa, folkehelsekoordinator, samt lærarar, unge, og innbyggjarar i den aktuelle bydelen der delprosjektet fann stad.

Skulen låg i ein bydel der kommunen skulle starte arbeidet med ny kommunedelplan. Det vart etablert eit lokalt prosjekt, «Innbyggjarmedverknad i kommunedelplanprosess», der målet er å få fram lokal kunnskap som grunnlag for planlegging av gode møteplassar og nærmiljø der folk kan trivast. Rektor ved ungdomskulen deltok i prosjektgruppa då det vart initiert, men skifte stilling før det vart avvikla, slik at ein ny rektor vart ansvarleg for gjennomføringa frå skulen si side.

Prosjektgruppa ville ha svar på følgjande spørsmål gjennom å involvere skulen i tillegg til lokale organisasjonar:

1. Kva for møteplassar folk nyttar i dag,
2. Kva i nærmiljøet som er viktig for trivsel
3. Tiltak som kan gjere bydelen til ein enda betre stad å vere

Ei tverrfaglig arbeidsgruppe innanfor prosjektgruppa diskuterte ulike problemstillingar og vinklingar som kunne vere fruktbare for å engasjere lokalsamfunnet og sikre god kunnskapsinnhenting. Dei diskuterte òg alternative aktivitetar for å gjennomføre kunnskapsinnhentinga. Resultatet av dette vart nytta som grunnlag for skulen sine val av aktivitetar. Ved gjennomføringa var rektor ved den aktuelle skulen bindeledd mellom prosjektgruppa og skulen. Rektor orienterte og mobiliserte lærarane til å førebu prosjektet ved skulen og det vart sett av tre skuledagar der prosjektet vart integrert i undervisninga i ulike fag. 130 elevar frå 8. og 9. trinn deltok i arbeidet, medan 10. trinn ikkje kunne delta på grunn av andre fastlagte planar. Lærarane ved dei aktuelle trinna stod for planlegging og gjennomføring i samråd med rektor. Spørsmåla i prosjektet vart spissa og tilpassa arbeidsmetoden ved skulen. Lærarane valde å gjennomføre eit prosjektarbeid knytt til samfunnsfag der elevane jobba i grupper med tema trivsel og gode møteplassar i nærmiljøet. Elevane arbeidde den første føremiddagen med oppgåver som

skulle skape ei djupare forståing for sentrale omgrep som møteplass og nærmiljø. Seinare same dag kartla grupper av elevar lokale eksisterande møteplassar ved å gå gruppevis i nærmiljøet. Den neste dagen arbeidde elevane med planar for å skape nye eller betre møteplassar og med å finne måtar det kunne presenterast. Innspela om møteplanar vart til ulike former for presentasjonar som vart vist fram i ei utstilling i gymsalen. Arbeidet til elevane viste at dei òg ønskte møteplassar der dei kunne vere saman på tvers av generasjonar, og at dei ønskte møteplassar som var eigna for andre grupper. Presentasjonane på utstillinga viste både ønske om å oppgradere og reparere eksisterande installasjonar i nærmiljøet, som å setje opp gjerde mellom ein plass som vart brukt til ballspel og bilvegen, benkar for eldre, sandkasse for dei yngste, og dei ønskte nye tilbod, som å bygge gapahukar, idrettsplass og kafè. Utstillinga mobiliserte både mange til å sjå sjølv utstillinga og til meir varig mobilisering i lokalsamfunnet. Mange av tiltaka elevane foreslo vart gjennomført med dugnadsånd og andre framlegg er spela inn i det kommunale planarbeidet. Utstillinga vart besøkt av ordførar, rådmann plansjef og andre i planavdelinga til kommunen. Presentasjonane på utstillinga inngår i nærmiljøprosjektet sin innspelsrapport til utvikling av kommunedelplanen og har ført til konkrete tiltak. I dette tilfelle pågjekk det andre prosessar i bygdesamfunnet, der mellom anna lokale organisasjonar og frivillige deltok i å innhente svar på spørjeskjema om kva som skapte trivsel for innbyggjarane. Dette kan ha bidratt til større fokus på mulig utvikling av bygda og at fleire vart mobiliserte til å delta i arbeidet. At arbeid gjort av skuleelevar førte til ei brei mobilisering såg vi òg i andre bydelar og kommunar, men i denne bydelen var engasjementet særskildt stort. Innspela som innbyggjarar i ulike aldersgrupper er tilgjengelig på kommunen sine nettsider og inngår som grunnlag for planarbeid. Innbyggjarane har òg sjølv vist til innspelsrapporten for å argumentere i samband med politiske framlegg i kommunestyret og i samband med prioriteringar som har kome som framlegg frå forvaltninga. Innspelsrapporten har vorte eit verkty, både for innbyggjarane og for forvaltninga. Mange framlegg har vorte gjennomførte fordi dei vart sett som kommersielle muligheter, eller gjennomført ved hjelp av dugnad, og ved at kommunale etatar har følgd opp.

Bilete (tatt av Tove Agdestein, folkehelsekoordinator i Stord): Elevane presenterte sine ønske for utvikling av nærmiljøet på ei utstilling. Dei var frie til å uttrykke seg på ulike måtar og brukte tekst, installasjonar, teikningar, med meir. Utstillinga inspirerte til auka dugnadsaktivitet og dialog med kommunen om utvikling, og mange av ønskene vart verkeleggjorte.

2.DØME: SAMARBEIDSMØTER MED SKULE, LOKALSAMFUNN OG FRIVILJUGE

Prosjektgruppa i Askøy kommune knytte eit prosjekt med bruk av fotostemme til eit lokalsamfunn med ein barneskule, der rektor seinare tok initiativ til samarbeidsmøter. Erfaringane med bruk av fotostemme for å innhente lokal kunnskap, der ein i tillegg ga elevane ei forskarrolle, er skildra i hovudrapporten. Rektor ved barneskulen og ein aktiv frivillig forelder vart invitert med på ABCD-kurs saman med andre i prosjektgruppa på Askøy. Skulen og barnehagen inviterte til utstilling der elevane synte frå fotostemme-bileta, og oppmøtet vart svært godt. Rektor ønska å halde fast i det lokale engasjementet etter utstillinga, mellom anna ved å opprette samarbeidsmøter med lokale aktørar som målgruppe.

Samarbeidsrådet skal sikre betre samarbeid mellom skule, barnehage, frivillig sektor og alle som har innverknad på oppvekstvilkår i lokalsamfunnet. Samarbeidsmøta finn stad på skulen som deltok i prosjektet, og er leia av rektor. Samarbeidsmøta har deltakarar frå skule, barnehage, frivillige organisasjonar og andre interesserte. På samarbeidsmøta diskuterer deltakarane spørsmål knytt til

oppvekstvilkår, særlig rundt stader, aktivitetar og holdningar. Eksempelvis har rådet diskutert praktiske spørsmål som korleis ein kan sikre tilgang til fritidsaktiviteter for alle barn, uavhengig av familien sin inntekt, og konkrete lokale løysingar, som å sikre tilgang til utstyr. Skulen organiserer no tilgang til utstyr, ved at utstyr kan finnast i ei bu på skulen, og det er sambruk der skulen og andre har tilgang. Rådet har diskutert korleis ein kan invitere frivillige aktivt inn i skulekvardagen, slik at det kan vere til nytte for alle partar. Mellom anna har pensjonistar delteke i undervisninga av nokre klassar ved skulen, og får bruke skulen sine lokaler til sosiale møter seg i mellom etter innsatsen. Samarbeidsrådet har tatt opp tema som mobbing, der diskusjonen av mobbing vart knytt til at det parallelt gjekk føre seg fleire haldningskampanjar på arenaer der barn og unge deltek. Deltakarane diskuterte korleis desse kampanjane bruker ulike strategiar og språk, som kan vere forvirrande for mottakarane, og korleis ein kan sørge for informasjon på tvers av arenaer, til ulike grupper.

Samarbeidsrådet ønsker å mobilisere fleire ved hjelp av ABCD-tilnærming. Bygdesamfunnet har i tillegg til nærmiljøprosjektet, fått impulsar frå eit prosjekt med fokus på fattigdom, og frivillige i bygda har nyleg meldt bygda inn i «Liv og lyst»-nettverket. Nærmiljøprosjektet har skapt synergieffektar og resultert i ein ny form for lokalt samarbeid på tvers, der skulen er eit nav i eit større nettverk som inkluderer friviljuge, med fokus på oppvekstvilkår.

Samarbeidsrådet er i ein tidleg fase, og har ikkje funne ei endeleg form. Modellen er likevel interessant, ettersom rådet har eit breitt nedslagsfelt lokalt og potensiale som partner for aktører som kommunale etater og andre. Samarbeidsrådet skil seg frå Foreldre-arbeidsutval, ettersom rådet inkluderer aktørar utan direkte tilknytning til skulen. Denne typen samarbeid er lite utbredt i Norge. Deltakarane på samarbeidsmøtene er med på frivillig basis, og ser slik en verdi i å delta og samarbeide på tvers. Samarbeidsmøtene har eit bedringspotensiale i det å inkludere dei det gjeld, altså born og unge. Det kan ein få til ved å legge til rette for at barn og unge, så vel som eldre, får ei tydelegare stemme inn i samarbeidet (Mikkelsen 2018).

Møta vore uformelle og opne i tråd med ABCD. Møta er tenkt som rom for å komme med idear og forslag, slik at lokale aktørar kan utvikle gode oppvekstvilkår basert på kunnskap om nærområda og deira utfordringar og ressursar. Til no har planane for møta vore noko uklare, i følgje ei masteroppgåve basert på intervju med deltakarar (Mikkelsen 2018). Om den uformelle forma vil gjere det utfordrande

å halde på engasjementet og entusiasmen vil vere avhengig av kva deltakarane sjølv ønsker seg, og på om det er tydeleg at den uformelle og «lause» forma er eit val. Aktive deltakarar i samarbeidsrådet ønskjer at fleire skal få opplæring i ABCD og vonar at dei kan få støtte frå kommunen.

3.DØME: GRENDAUTVALA SOM LOKALE SAMHANDLINGSAKTØRAR

Prosjektgruppa frå Bømlo hadde allereie ved prosjektstart plan om å revitalisere grendautvala, som har eksistert i kommunen sidan 1990-talet, men hadde lav aktivitet. Grendautvala har medlemmer frå lokalsamfunn, eller skulekrinsar, som anten kjem frå lag og organisasjonar eller ønskjer å delta som enkeltpersonar. Årsmøtet er ope for alle i skulekrinsen og veljer grendautval for det kommande året. Grendautvala er uavhengig av andre politiske strukturar. Kommunen inviterte tre grendautval inn i prosjektssamarbeidet, og kom i perioden fram til ein samarbeidsmodell. Samarbeidet mellom grendautval og kommune er avtafest, og godkjend av kommunestyret. I saksførebuinga er grendautvala omtala som «paraplyorganisasjonar» og talerør for lokalsamfunna (Bømlo kommune, 29.06.2017). Tre grendautval deltok direkte i prosjektet, men modellen er no gjennomført i alle skulekrinsane i kommunen og innarbeidd i planarbeidet i kommunen. Ved oppstart av prosjektet vart grendautvala invitert inn i den tverretatlege og fagleg breitt samansette prosjektgruppa i kommunen. Deltakarar frå grendautvala deltok på prosjektsamlingar i fylket der dei vart kjent med deltakardemokratiske metodar som ABCD og Open space, introdusert av HVL. Grendautvala ønskte å arbeide vidare med ABCD som er utvikla for å styrke lokalt eigarskap og engasjement i lokalsamfunnsutvikling. På bakgrunn av interessa for ABCD vart det etablert eit aksjonsforskingssamarbeid mellom Bømlo kommune og HVL, med støtte frå RFF, som varte frå 30.januar 2017- 30.januar 2018.

Bilete (tatt av Rita Agdal): Student frå master i samfunnsarbeid ved HVL, lokale ungdommar frå Bømlo og plansjef i Bømlo, aktivt engasjert i gruppearbeid på ABCD-kurs.

Både tilsette i kommunal forvaltning, medlemmer i dei tre grendautvala i prosjektet, ungdom og lærarar, og andre, deltok på ABCD-kurs. Etter ABCD kurs tok grendautvala ei meir aktiv rolle inn mot kommunale prosessar, både i planlegging og i tjenesteinnovasjon. Grendautvala har gjennomført folkemøter, der dei mobiliserte frå 7-60% av innbyggjarane, i all hovudsak vaksne, men òg ein del ungdommar. Dei engasjerte innbyggjarane ved å bruke ABCD-tilnærming, og systematisert innspela i ei eiga matrise.

Matrisa vart gjort tilgjengeleg på nett, så innbyggjarane kunne sjå korleis deira innspel vart sortert i kollar for det arbeidet som kunne gjerast lokalt og med lokale krefter, arbeid som kunne gjerast lokalt med tilrettelegging og avtale med eksterne partar, og framlegg som måtte vidaresendast til aktuelle eksterne aktørar i til dømes kommunale etatar. Grupper som vart mobiliserte gjennom aktivitetar som grendalaga to initiativ til, arbeide deretter med det dei sjølv kunne utvikle lokalt, og samarbeide med kommunen om det dei treng hjelp utanfrå til å verkeleggjere.

Dette kan vi gjere sjølv (lokalt ansvar)	Innspel til kommuneplanarbeidet	Innspel innan helse til leiinga helse og omsorg	Innspel innan skule til leiinga	Innspel trafikk	Forslag til næringslivet
Rydde Vetahaugen Snakk med [namn, kontaktinfo]	Områder til eldrebustader i sentrum, og med sjøutsikt	Diverse innspel om servicesenter et	Mobbing	Generell mangel på sykkel, gangeveg og lys	Kafe
Område gamle ferjekai Inn i pågåande reguleringsplanarbeidet. Arbeidsgruppe gjestehamn og bobilplass	Område aktuelt til tursti	Fleire eldrebustader	Badebasseng	Spesifikke vegstrekke	Klatrepark

Til dømes tok innbyggjarar initiativ til å rydde eit historisk område som vert brukt til rekreasjon, på dugnad, og det vart laga aktivitetspark. Grendautvala arrangerte samlingar som skapte begeistring lokalt og ga ny kraft i arbeidet lokalt for gode helsefremjande lokalsamfunn. Dei tre grendalaga var tilstades på kvarandre sine folkemøter, og slik lærte dei av kvarandre og hadde felles opplevingar knytt til utvikling av gode nærmiljø. Det kan sjå ut som at òg HVL nærvær styrka og myndiggjorde bygdelag og kommunen i deira folkehelsearbeid. Grendautvala er no meir synlege og aktive, og

eksisterer som ein kapasitet til å formidle og organisere i lokalsamfunnet, og frå lokalsamfunnet og til eksterne aktørar.

Både måla og rolla til grendautvala vart endra med ABCD undervegs i prosjektet og i prosessen. Ved prosjektstart hadde grendautvala langt mindre aktivitet, og vart først invitert til å dele ut spørjeskjema og stå på stand lokalt for å innhente informasjon frå lokale innbyggjarar. Gjennom prosjektet har grendautvala fått meir konkrete oppgåver og tydelegare mandat forankra i vedtak i kommunestyret. Det å få oppgåver og å meistre desse, eksempelvis det å skipe til grendamøter, har i seg sjølv vitalisert, myndiggjort og synleggjort grendalaga. Dei har i perioden fått ein klårare rolle som representantar for og brubyggjarar i lokalsamfunna. Grendalaga har òg bidratt med konstruktiv samfunnskritikk. Ikkje berre i folkehelsearbeidet men òg i planarbeid generelt i kommunen kjem innbyggjarane no tidlegare inn i prosessen, noko som kan sikre reell medverknad i planprosessar.

I saksutgreiinga frå rådmannen til kommunestyret heiter det under punktet om folkehelse:

«Grendautvala som talerøyr for lokalsamfunnet kan bidra til at innbyggjarar vert engasjert i aktuelle saker generelt og einskild saker, og dei får høve til å påverke gjennom innspel. Gjennom å legge til rette for eit samarbeid og samspel mellom kommune og grendautvala kan det bidra til å gjere det lettare å påverke gjennom innspel.

Folkehelse er førebygging og helsefremjing, og høve til deltaking i engasjere seg i, og få høve til å gje innspel til saker som betyr noko, kan bidra til betre folkehelse både for den einskilde, men og for innbyggjarar i lokalsamfunnet.» (Bømlo kommune, 29.06.2017)

Kommunen har gjennom samarbeid med grendautvala lagt til rette for reell medverknad i folkehelsearbeidet spesielt, og kommuneplan og kommunedelplan arbeidet generelt. I tillegg til at medlemmer i grendautval har delteke på ABCD-kurs, har tilsette med sentrale rollar i den kommunale forvaltninga delteke.

Det er etablert ABCD-kompetanse, både i kommunal forvaltning og i lokalsamfunn, slik at ABCD kan nyttast ved lokalsamfunnsutvikling og andre prosessar som partane samhandlar om. I intervju har kommunalt tilsette sagt at dei har endra synet på eiga rolle i møtet med innbyggjarane, og fått nye reiskapar for dialog og samhandling med lokale innbyggjarar. Bruken av ABCD har òg vorte omtalt av prosjektdeltakarar som ei «kulturrendring», men det er for tidleg å fastslå om samhandlinga er endra

etter prosjektet og om grendautvala faktisk tar, og får eit handlingrom som gjev dei ei aktiv rolle framover. Etter at modellen vart prøvd ut i tre grender, har den vorte formalisert og vidareført til andre grender i kommunen, utan at dei har fått opplæring i ABCD. Nokre av deltakarane frå grendautvala som var med i første del av nærmiljøprosjektet ville gjerne hatt meir oppfølging frå kommunen for å sikre vidare samarbeid. Representantar frå grendautvala har uttrykt bekymring for korleis samarbeidet skal vidareførast etter prosjektperioden. Forsøket på å etablere meir jamnbyrdige samarbeid har vist at det har potensiale for og nyskapande med tanke på demokratiutvikling og lokal myndeggjering (empowerment), i tråd med grunnlagsdokument for prosjektsatsinga. Formalisering av kommunen sitt samarbeid med grendautvala passar inn i politiske og faglege intensjonar for å realisere at folkehelse må skapast der folk bur jfr NOU 1998:18.

Bruk av ABCD har fått oppmerksomhet, både fra andre kommunar og fylker og frå utlandet. Erfaringar og ny kunnskap fra prosjektet har blitt presentert ved konferansar, nasjonalt og internasjonalt. Ein av HVL sine samarbeidspartnere på Azorene har invitert grendautval med i eit samarbeid.

Hovedpunkt i avtale mellom Bømlo kommune og grendautvala i prosjektperioden:

Mål og intensjon:

Avtalens skal reguleresamarbeidshøve mellom grendautvala og Bømlo kommune. Avtalen skal legge til rette for at grendautvala kan vere med å bidra til at innbyggjarane i Bømlo får komme med innspel til kommunalt planarbeid og utarbeiding av langsiktige strategiar.

Partane sitt bidrag til samarbeidet:

Bømlo kommune:

Bømlo kommune skal ha ein kontaktperson for frivillige lag og organisasjonar som har særskild ansvar for kontakt opp mot grendautvala.

Bømlo kommune skal bidra økonomisk til grendautvala etter vedtatt fordelingsnøkkel.

Bømlo kommune skal legge til rette for involvering av grendautvala i arbeidet med kommunale planer og strategiarbeid.

Bømlo kommune ved kontaktperson kan delta på møter med grendautvala når det er naudsynt.

Bømlo kommune ved kontaktperson skal legge til rette for treff mellom kommune og grendautval når det er naudsynt.

Grendautvala:

Grendautvala skal fylla ein funksjon som samordnar av aktivitet i sitt lokalsamfunn og fungere som talerøyr i fellessaker overfor kommunen sin administrasjon og politikarar.

Grendautvala vel personar til styret som representerer grendas innelag og organisasjonar, men er statta ikkje desse organisasjonar sitt daglege arbeid i lokalsamfundet.

Grendautvala deltek på årlege dialogmøte.

Grendautvala, ved leiar/kontaktperson har ansvar for at kommunen vert oppdatert på kontaktinformasjon og årsmelding, og sikre at kommunen får referat frå årsmøte. Når slik årleg melding er gitt vert årleg vedtatt midlar betalt ut til grendautvalet jamfør punkt 5 i avtalen.

Grendautvala i lag med Bømlo kommune legg til rette for lokale innspelsmøter ved utarbeiding av større kommunale planverk.

Økonomi:

Midlar til grendautvala vert vedtatt i kommunen sitt årsbudsjett.

FRÅ LOVENS MINSTEKRAV TIL MEDVERKNAD TIL KAPASITETSBYGGING

I perioden utvida mange av deltakarane i prosjektgruppene forståelsen av medverknad, samstundes som dei prøvde ut metodar for innhenting av kvalitativ kunnskap om lokale tilhøve. Mange forsto i utgangspunktet medverknad relativt snevert, som å «verte høyrte», medan dei seinare snakka om å ha lært om verdien av lokal kunnskap, og ønska «reell medverknad», deltaking og mobilisering. I utgangspunktet inkluderte berre ein av kommunane systematisk lokale innbyggjarar i prosjektgruppeaktivitetane. Seinare kommenterte fleire prosjektleiarar at det kunne vore nyttig å ha innbyggjarane med tidlegare for å sikre lokal forankring. Det var snakka om forholdet mellom mobilisering og medverknad, om mulighetene for reell medverknad, og om korleis ein kunne møte forventningar frå innbyggjarar.

Gjennom å få tilbakemelding om hvordan de opplever skoleveien, så føler jeg at vi fikk svar på; Dette føler vi som utrygt. Vi fikk veldig mye tilbakemeldinger, og veldig gode tilbakemeldinger. Og da, fant vi vel egentlig ut at en snarvei må til, eller et fortau må til, eller kutte ned trær, eller snakke med hun skumle damen langs skoleveien, som ingen unger tør å gå forbi, altså på det nivået. Sånne ting skal til.

Og de spurte jo også: Hva skjer nå? Og dette her standardsvaret: Ja nå har vi fått alle innspill her, nå skal vi se på dem og så. Jeg føler at vi klarte å ta det videre derfra da.

Frå å snakke om medvirkning etter lovens minstekrav, vektla fleire at lokal kunnskap kunne brukast til å betra lokale tilhøve og at innbyggjarmobilisering kunne bidra til at medverknaden vart reell og at lokalsamfunnet handla for å betre lokale tilhøve. Ein del av den kvalitative lokale kunnskapen framsto som klart nyttig, og som grunnlag for å handle. Samstunds var dilemma knytt til usemje og interessekonfliktar mellom grupper tema i nokre av prosjekta. Eit av måla for prosjektet for å utvikle grendautvala var knytt til korleis dei kunne unngå å fremje interessene til grupper som brukte dei som tealerør.

I dei tre døma mobiliserte lokale innbyggjarar, og gjorde meir enn å medverke gjennom å ytre si meining om kva som er viktige trivselskvalitetar eller kva dei opplever som utfordringar i sitt lokalsamfunn. I alle tre døma kom lokale innbyggjarar saman og diskuterte kva dei ville, og kva

dei var villige til å gjere for å få det til. Medan prosjekta var fokusert på medverknad gjennom innhenting av kunnskap, valde prosjektgruppene å la innbyggjarar stå for gjennomføring av delprosjekt. Det at lokale innbyggjarar fekk eigarskap til prosjekta, og støtte frå prosjektgruppene, la eit grunnlag for lokal mobilisering. To av delprosjekta genererte kunnskap om lokale tilhøve som vart integrert i mellom anna planarbeid, medan samarbeidsmøta som oppsto i randsona av prosjektet vil kunne vere ein mulig lokal partner i framtidig folkehelsearbeid. Delprosjekta er interessante ettersom dei både resulterte i auka kapasitet til handling, og til direkte handling. I utgangspunktet hadde berre eit av prosjekta, der Bømlo kommune ville arbeide med grendautvala, som mål å betre samhandlinga mellom lokalsamfunn og einingar i kommunal forvaltning. Grendautvala vart styrka som lokale aktørar som kan representere lokalsamfunna, og deler av forvaltninga vart meir merksame på ulike typar samhandling og mulig samproduksjon med grendautvala. Dei andre delprosjekta vart utforma av lokale innbyggjarar og styrka lokal handlingskapasitet. Sjølv om nettverka som oppsto i tilknytning til dei tre delprosjekta i ulik grad er formaliserte, har det vist seg at dei kan mobilisere ved ulike høve. Prosjekta vart utforma lokalt, og mobiliserte innbyggjarar ut over det å sikre innspel til kommunale planar.

PROSJEKTET INTEGRERT I UTDANNINGAR

Ettersom folkehelse er eit tverrsektorielt, og dermed tverrfagleg ansvar, har HVL òg eit ansvar for å sikre kunnskap om lokalt folkehelsearbeid og nærmiljø i utdanningane, jamfør kontrakt med fylkeskommunen. Prosjektet har bidratt til å integrere FOU-arbeid knytt til folkehelse inn i fleire studieprogram, ikkje berre ved at tilsette er aktive, men ved studentaktiv læring og forskingsaktive studentar på alle nivå. I tillegg bidrar FOU-arbeid som er aktuelle for utdanningane til at dei tilsette baserer undervisninga på aktuell ny forskning. Kunnskap frå prosjektet er integrert i fleire utdanningar. Etter kvart som vitenskaplege artiklar basert på prosjektet er publisert, vil dei vere aktuell pensumlitteratur. Ettersom prosessen med publisering ofte går over fleire år, er det ei føremon at kunnskap frå prosjektet kan takast inn i undervisning underveis i prosjektperioden. Mellom anna er kunnskap frå prosjektet tatt inn i masterutdanningar innan areal og eigedom og samfunnsarbeid, samt på bachelorutdanningar innan folkehelse, sosialt arbeid og vernepleie på fleire campusar. Både folkehelsekoordinatorar, prosjektleiar frå fylkeskommunen, og ein representant frå grendautval i Bømlo kommune har undervist ved HVL. I tillegg har studentar vore på fleire ekskursjonar og hatt

undervisning i metode i feltet, mellom anna observasjon og fokusgruppeintervju som inngår i forskning og utvikling knytt til prosjektet. Dette materialet er ikkje ferdig analysert, men inngår i kompetanseheving ved HVL, der ein tilsett arbeider med materialet i eit førstelektorløp. Det har òg vore felles undervisning for studentar ved samfunnsarbeid og bygg og eigeidom, og for studentar ved samfunnsarbeid og vernepleie og sosialt arbeid. Dette opplevde studentane som positivt. Ni masterstudentar, og i tillegg bacheolorstudentar har skrive oppgåver knytt til prosjektet og inngått i prosjektgruppa ved HVL. Kommunane har tatt vel i mot studentane, både med praktisk tilrettelegging for innhenting av informasjon, tillit og åpenhet, dekning av utgifter, og dei har gjeve studentane ei oppleving av å bidra i utviklingsarbeid. Kommunane har oppfordra studentar til å delta, og frå Bømlo fekk studentane invitasjon frå ordføraren som ynskte dei velkommen i samarbeidet. Studentstidpend frå fylkeskommunen gjorde det mulig for studentar å delta i kommunane, ettersom det innebar reising. Masterstudentar har vore ein viktig ressurs. Det er i tillegg skrive to bacheloroppgåver, der den eine fokuserte på bruk av ABCD i skulen og den andre på medverknad i lokalt utviklingsarbeid for psykisk utviklingshemma, og oppgåver knytt til mindre emner.

Bilete (tatt av Vigdis Meidell) frå den nasjonale folkehelsekonferansen 2016, der Bømlo kommune og HVL mottok pris for beste abstract.

år	institusjon	Masteroppgåva sin tittel	Commune	Del av evaluering
2016	HVL-samfunnsarbeid	<i>Hva hemmer og fremmer den tverrfaglige prosjektgruppens samarbeid om lokalt, medvirkningsrettet folkehelsearbeid?</i>	Askøy	x
	HVL-samfunnsarbeid	<i>Hvordan påvirker opplevelse av boligstandard sosial deltakelse i nærmiljøet?</i>	Stord	
2017	HVL-samfunnsarbeid	<i>Hvordan fungerer samarbeidsmøtene som et sted for samhandling og medvirkning, og hvilke ringvirkninger kan dette samarbeidet ha for lokalsamfunnet?</i>	Askøy	x
	UIB - Hemilsentret biveileder HVL	<i>Barns medvirkning ved bruk av metodetypologien «fotostemme» – slik det fortoner seg fra barns perspektiv - Hvordan opplever elever medvirkning gjennom bruk av fotostemme?</i>	Askøy	x
	HVL-samfunnsarbeid	<i>Hvilke prosesser bruker ungdommen når de skal bruke ABCD-tilnærmingen i sitt forsøk på å etablere en inkluderende møteplass i sitt nærmiljø?</i>	Stord	x
2018	HVL-inst. for byggfag	<i>Mulighetsstudie Mosterhamn A prospect of Mosterhamn's future development.</i>	Bømlo	
	HVL-samfunnsarbeid	<i>Hvordan har prosjektet Nærmiljø og lokalsamfunn for folkehelse bidratt til mobilisering og medvirkning av lokalbefolkningen? Målgruppe folkehelsekoordinatorar.</i>	Alle kommunane	x Under arbeid
	HVL-samfunnsarbeid	<i>Hvordan forstår skolen sitt folkehelseoppdrag, og hvilket tiltak har skolen for å fremme helse i lokal samfunnet</i>	Alle kommunane	x Under arbeid
	HVL-samfunnsarbeid	<i>Hvordan ivaretar kommunene medvirkning i folkehelsearbeidet?</i>	Alle kommunane	Under arbeid

Tilsette ved HVL har formidla kunnskap frå prosjektet ved andre institusjonar i inn- og utland, mellom anna Universitetet i Bergen (Hemil), Høgskulen i Volda, Alice Salomon Hochschule (Berlin), Charité (Berlin). Vi har presentert kunnskap frå prosjektet ved nasjonale og internasjonale konferansar, både knytt til metode (aksjonsforskning), nyskaping og sosialt entreprenørskap, og deltakande tilnærmingar i folkehelsearbeidet. Her inviterte vi med deltakarar frå kommunane og studentar som var del av prosjektgruppa. Fagfellevurderte publikasjonar er under arbeid. Både HVL og partnerar frå frivillig sektor er inviterte med i internasjonale nettverk for å fortsetje utvilingsarbeidet.

VURDERING AV ORGANISERINGA VED HVL

Alle kommunane hadde tidleg planar for kartleggingsarbeid, der dei ville sikre medverknad. Arbeidet var i ulike grad knytta til planprosessar. Vi observerte at prosjektgruppene i kommunane var usikre på korleis dei kunne sikre medverknad og deltaking for å utvikle empowerment. Det var òg usikkerhet rundt kva som var «nyskapande». Ved oppstart brukte valde prosjektgruppene i kommunane velkjente metodar for medverknad og kartlegging, men graden og omfanget av medverknad, fokus på empowerment, og graden av nyskaping, kunne etter vår oppfatning styrkast. På bakgrunn av innlegga og dialog med deltakarane vurderte vi at kompetanse knytt til bruk av kvalitative metodar, både teoretisk og praktisk kunnskap om ulike former for medverknad og deltaking, og graden av nyskaping, kunne styrkast, i tråd med målsetjingane for prosjektet.

HVL tilbydde kompetanse innan ulike fagområder som kommunane kunne nytte i prosjektet, mellom anna pedagogikk og drama, skulen som folkehelsearena, bygg- og arealplanleggingd, sosial kapital, integrering og inkludering med fleire. Deltakarane fekk førelesingar om medverknad og deltaking og om kvalitative metode, og vart oppfordra til å styrke lokal medverknad i prosjekta.

Vi ga praktisk metodeundervisning, med innlagte øvingar som skulle kunne overførast til prosjekta, men opplevde det som krevjande å tilby undervisning som skulle kunne brukast av alle uavhengig av prosjektutforming og etablert kompetanse. Eksempelvis var fleire kommunar raskt ute med å setje i gong med spørreskjemabasert kartlegging og variantar av kartplotting. Dette vurderte vi som uheldig, då det i liten grad var kvalitetssikra og planlagt korleis informasjonen som kunne innhentast på denne måten kunne brukast vidare, verken med hensyn til analyse, presentasjon eller korleis det skulle integrerast i folkehelseoversikter eller planarbeid. Dette skuldast nok delvis av HVL kom seint inn i prosessen.

Kommunane var allereie i denne tidlege fasen resultatorienterte, med fokus på å framskaffe kvalitative data som kunne inkluderast i folkehelseoversiktane, medan deltakarane frå HVL ga innspel der vi vektla graden av nyskaping og prosessmål. Med utgangspunkt i samfunnsarbeid, der bygging av lokal kompetanse, nettverk og myndeggering er sentralt, vektla kjernen i ved HVL lokal kompetansebygging og prosessmål. I forlengelse av utviklingsprosjektet samarbeide ei gruppe ved samfunnsarbeid med ein av kommunane om eit aksjonsforskningsprosjekt. Resultat er presentert ved to internasjonale konferansar.

For å ivareta vår dialogpartner- og følgje-med rolle var dei tilsette som deltok i prosjektgruppa tilgjengelege ved etterspørsel frå kommunane, og ein del av dei tilsette deltok på prosjektsamlingar saman med kommunane. Dette viste seg å vere krevjande i høve til HVL si organisering, i og med at undervisning og andre oppgåver skal planleggast året før og dei ulike fakulteta skal godkjenne tilsette si bruk av tid til forskings- og utviklingsarbeid. Etersom prosjekta fekk eit langt større omfang enn først planlagt, vart arbeidet omfattande, og innebar meir koordinering enn antatt. Det var likevel råd å følgje prosessane i kommunane ved at tilsette var svært fleksible med si bruk av tid og ved hjelp at studentar var aktive i prosjektet. Som nevnt ønskte mange tilsette å delta i prosjektgruppa, og brukte tid på å halde seg informert om utviklinga av prosjektet, utan at deira kompetanse vart etterspurt frå kommunane. Dette innebar meirarbeid som i liten grad vart godtgjort, men var mulig på grunn av stor entusiasme og velvilje frå tilsette. Vi kan oppsummera at organiseringa av prosjektet har vore krevjande, men har bidratt til å styrke samarbeid på tvers av faggrupper og fakultat ved HVL. Sjølv om Hordaland fylkeskommune delvis finansierte arbeidet, har HVL har tatt største delen av kostnadane ved eigen innsats i form av FOU-tid tildelt dei enkelte deltakarane. I tillegg til følgje-med rolla vart det knytt forskning til prosjektet. Det viste seg å vere viktig å ha kontraktsfesta rett til bruk av forskingsresultat og publisering frå prosjektet.

ERFARINGAR MED HORDALAND FYLKESKOMMUNE OG ORGANISERING AV PROSJEKTET

Hordaland fylkeskommune har leia prosjektet, vore prosjektutviklar, pådrivar, og samordna prosjektet regionalt. Deltakarane frå kommunane har mange lovord om prosjektleiar Else-Marie Brobakke Aarø. Både kommunane og HVL erfarte at fylkeskommunen har lagt til rette for eit samarbeid prega av gode dialogar og likeverd mellom partane. Ved prosjektstart brukte fylkeskommunen tid på å løfte fram forventningar hjå partane, og drøfting av tolking av sentrale mål og omgrep. Heller enn at fylkeskommunen la fram sine tolkingar som premisser, diskuterte

partnarane seg fram mot ei felles forståing. Dette var uvant for nokre av deltakarane frå kommunane. I denne første fasen var nok ein del prosjektdeltakarar utålmodige etter å settje i gong, ettersom fleire hadde lagt konkrete planar før dei vart tatt opp i prosjektet. I ettertid skildrar ein av folkehelsekoordinatorane det slik:

Så kanskje det er en læring også, at kanskje vi skulle tatt oss bedre tid. For der var de jo veldig opptatt av det fra fylkeskommunen og, at: Ikke forhast dere! Mens vi i kommunen bare sånn; Åh, nå må vi bare... (Folkehelsekoordinator i intervju med masterstudent Ellisiv Førde Holmstrøm).

Deltakarane var usikre på tolking av måla for prosjektet og HFK tilrettela for å drøfte korleis vi kunne forstå måla og finne ei god form for samarbeidet. Her ivaretok prosjektleiar frå fylkeskommunen prosessmål og bygde prosjektgruppa som felleskap, og deira kompetanse, samstundes som produktmåla vart klårare for gruppa:

Så i begynnelsen var det veldig sånn; Bruk litt tid, si ifra hva dere trenger av hjelp fra oss i fylkeskommunen. Og så finner vi veien sammen. Så sånn sett, så var den [prosessen] veldig åpen. Men kanskje den måtte være det, for ingen visste helt nøyaktig hva og hvordan. (Folkehelsekoordinator i intervju med masterstudent Ellisiv Førde Holmstrøm).

Det å få faglig påfyll, støtte og rettleiing, og å utvikle dei lokale prosjekta i felleskap med andre vart understreka som viktig av alle folkehelsekoordinatorane. Den eine seier det slik: «Du blir ganske avhengig av å ha fylkeskommunen som en sånn samlende.. sånn at man har litt faglig fellesskap i fylket, da. Det får du ikke i kommunen.» Deltakarane frå kommunane har spesielt framheva at dei har fått auka kompetanse knytt til deltaking og medverknad, og samanhengen med kunnskapsinnhenting og mobilisering. Denne kompetansen kan vi sjå att i deira refleksjonar rundt prosjekta i ettertid, der dei anvender kunnskap frå førelesingar med HVL og erfaringsutveksling kommunane i mellom. Fylkeskommunen sørga for undervisning i prosessleiing, i samarbeid med høgskulen, og godt føre som eit godt døme. I kva grad deltakarane har tatt i bruk denne kunnskapen er vanskeleg å seie. Prosjektleiar frå fylkeskommunen henviste ved eitt tilfelle til rapporten frå Riksrevisjonen frå 2015, som nettopp peiker på behov for faglig påfyll og støtte, og var opptatt av å bygge varige samarbeidsnettverk og sikre erfaringsutveksling og kompetansebygging for deltakarane. Fylkeskommunen har samstundes oppfordra til auka samhandling med høgskulen og har tilrettelagt for studentdeltaking gjennom studentstipend. Fylkeskommunen oppmoda òg til deltaking på nasjonale samlingar og sørga for at det vart arrangert felles samling med partnarar frå

Rogaland fylke. Samstundes arbeidde fylkeskommunen for at erfaringar frå prosjektet skulle delast med andre kommunar i fylket og i faglige nettverkssamlingar. Dette gjorde at kommunane fekk del i større felleskap og fekk sjå sine erfaringar og kompetanse i ein større samanheng. Prosessane rundt planlegging og utvikling var opne og inkluderande.

Prosjektleiar har hatt ei styrkebasert tilnærming og sett og løfta fram det gode arbeidet i kvar kommune, og samstundes vore til hjelp når det har vore utfordringar. Det å sikre at både prosess og produkt er ivareteke krev både høg fagleg, kommunikativ og sosial kompetanse. Som det framgår av hovedrapporten har prosjektet i Hordaland nådd måla, og lagt eit fundament for vidare samarbeid og erfaringsutveksling, ettersom alle partnarane har erfart deltakinga i prosjektet og samarbeidet med fylkeskommunen som svært positivt.

FRÅ ENKEL KARTLEGGING TIL NYSKAPANDE MEDVERKNAD

Prosjektet i Hordaland har nådd lengre enn dei opprinnelege måla, jamfør hovedrapporten. Samarbeidet mellom partnerane har lagt grunnlag for utviklingsarbeid som held fram, nedanfrå-og opp, der lokale innbyggjarar bidrar til samskaping og auka bærekraft. Prosjektet har bidratt til at kommunane har funne nye måtar å samarbeide med innbyggjarane, og etablert kompetanse og rutinar i forvaltninga for å fortsettje samskapinga, jamfør eksempla her og hovedrapporten.

I tråd med målet om å hente kvalitativ kunnskap til folkehelseoversiktane, tok kommunane allereie det første året i bruk over tjue former for kartleggings- og medverknadsmetodar. Det første året brukte kommunane i hovedsak relativt enkle og kjente kvalitative metodar og kartleggingsverktøy, som var nye i kommunane og som innebar . Fleire kommunar gjennomførte spørjeundersøkingar i stort omfang ved hjelp av frivillig sektor. Dei fekk innspel frå grupper som vanligvis ikkje blir høyrte, som førskulebarn og grupper med nedsett funksjon, og forståelse for at medverknadsmetodar måtte tilpassast lokale grupper og forhold. Dette ga eit breiare kunnskapsgrunnlag for kommunale planprosessar og avgjerder.

HVL og Hordaland fylkeskommune såg muligheter for større grad av nyskaping. og HVL presenterte ulike alternativ for kommunane. Som følge av dette valde kommunane å ta i bruk meir komplekse deltakardemokratiske metodar frå samfunnsarbeid. Kommunane valde å ta i bruk metodar der dei inviterte til større grad av dialog, medverknad og samskaping med innbyggjarane, der lokal kunnskapsinnhenting var ein av fleire komponentar.

I tillegg til metodane kommunane hadde vald for innhenting av kvalitativ kunnskap ved oppstart, fekk alle undervisning om deltakardemokratiske metodar. I løpet av første termn det andre året hadde deltakarar frå alle prosjektgruppene vore med på dagars kurs i Asset Based Community Development. Alle trakk inn element frå denne styrkebaserte tilnærminga, og tre av kommunane etablerte ABCD kompetanse både i forvaltninga og blant innbyggjarar, som førte til nye satsingar. Bruken av meir komplekse former for medverknad, som ABCD, førte med seg engasjement, lokal mobilisering, nettverksbygging blant innbyggjarane og nye former for samskaping, som kunne setjast i system, jf. grendautvala. Desse meir komplekse tilnærmingane innebar lokal kapasitetsbygging, som vil vere nyttig både i framtidige nedanfrå-og-opp organiserte prosjekt og tradisjonelle intervensjonar der forvaltninga treng lokale partnerar. I tillegg er mobilisering, engasjement og nettverksbygging ein

gevinst i seg sjølv, som bidrar til å fremje trivsel og livskvalitet i lokalsamfunna. Kommunane erfarte at dei enkle metodane for å innhente kvalitativ kunnskap er nyttige og bidrar til å oppfylle folkehelseovens krav til medverknad, mens dei meir komplekse tilnærmingane gjer langt større gevinstar i retning av å byggje berekraftige samfunn. I forlengelsen av det lokale engasjementet, som kommunane har støtta opp under, har det oppstått fleire prosjekt og tiltak, der kommunalt tilsette har fått nye roller som fasilitatorar og tilretteleggjarar, der dei før ville vore meir distanserte ekspertar. Både kommunalt tilsette som arbeider med overordna planar og tilsette i fagetatar som arbeider med framlegg til utforming av tenester og tiltak sier i intervju at dei møter innbyggjarane meir lyttande enn før, og prøver å innhente informasjon og framlegg til bruk i utviklingsarbeid.

For HVL har samarbeidet vore positivt på mange måtar. Det vil gjerne vere ei spenning i utviklingsprosjekt at tilknytta forskarar er meir opptatt av nyskaping og potensialet for teoretisk nytenkning, enn av umiddelbare lokale resultatmål. I dette prosjektet har vi utvikla forskning saman med medforskarar i kommunane, og balansen vore god. Samarbeidet har bidratt til fornying av utdanningar og styrking av samarbeid internt. Masterstudentar har vore ein uvurderleg ressurs, og blitt godt tatt imot i kommunane som del av eit nyskapande prosjekt. Styrkebasert prosessleing og god fasilitering frå fylkeskommunen, kopla med lokalt engasjement, har bidratt til å styrke samarbeidet og drive prosjektet framover. Det har gitt nyskaping ved bruk av styrkebaserte metodar frå samfunnsarbeid i folkehelsearbeidet, i tillegg til mange lokale delprosjekt som har sprunge ut av lokal mobilisering knytt til prosjektet.

Referansar:

- Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of planners*, 35(4), 216-224.
- Cornwall, A. (2008). Unpacking 'Participation': models, meanings and practices. *Community development journal*, 43(3), 269-283.
- Forskrift om oversikt over folkehelsen (2016) *Forskrift om oversikt over folkehelsen*. Fastsatt av Helse- og omsorgsdepartementet 28. juni 2012 med hjemmel i lov 24. juni 2011 nr. 29 om folkehelsearbeid (folkehelseloven) § 5, § 8, § 21 og § 25 og lov 5. august 1994 nr. 55 om vern mot smittsomme sykdommer § 7-11. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2012-06-28-692>> [Lest 01.04.2019].
- Helse- og omsorgsdepartementet (2015). Meld.St. 19 (2014-2015). Folkehelsemeldingen. Mestring og muligheter. Oslo.
- Hart, R. (1992) *Children's participation: from Tokenism to participation*. International Child Development Centre/UNICEF
- Helsedirektoratet (2018) Styrkebasert tilnærming i lokalt folkehelsearbeid. Innbyggerinvolvering, myndiggjøring og deltakelse. IS-2721. Oslo
- Helsedirektoratet (2015) *Grunnlagsdokument. Kartlegging og utviklingsarbeid i nærmiljø og lokalsamfunn som fremmer folkehelse*. Oslo: Helsedirektoratet.
- Helsedirektoratet (Udatert) *Kartlegging og utviklingsarbeid om nærmiljø og lokalsamfunn som fremmer folkehelse* [Internett]. Henta frå: <<https://helsedirektoratet.no/tilskudd/kartlegging-og-utviklingsarbeid-om-nermiljo-og-lokalsamfunn-som-fremmer-folkehelse#tildelingskriterier>> [Lest 01.04.2019].
- Kiland, C., Hallås, O., Børrestad, L.A.B., Beinert, C. og Øverby, N. (2015). Evaluering av kompetanseprogrammet "Folkehelse og nærmiljøkvaliteter" i fem fylker. Kristiansand: Universitetet i Agder og Høgskolen i Bergen. [lokalsamfunn-som-fremmer-folkehelse#tildelingskriterier](#) [Lest 01.04.2019].
- Kretzmann, J. P., & McKnight, J. (1993). *Building communities from the inside out : a path toward finding and mobilizing a community's assets*. Evanston, Ill., Chicago, IL: Center for Urban Affairs and Policy Research, Neighborhood Innovations Network, Northwestern University; Distributed by ACTA Publications.
- Meidell, V. (2017) *Medvirkning i kommunalt folkehelsearbeid (masteroppgave)*. Høgskulen på Vestlandet. Fakultet for helse- og sosialfag, Institutt for velferd og deltaking
- Mikkelsen, H. E. (2018). *Samhandling i lokalsamfunnet- samarbeid for å fremme barns oppvekstvilkår*. (masteroppgave), Høgskulen på Vestlandet Fakultet for helse- og sosialfag, Institutt for velferd og deltaking
- Minkler, M. red. (2005) *Community organizing and community building for health*. Rutgers, New Jersey
- NOU (1998:18). *Det er bruk for alle: styrking av folkehelsearbeidet i kommunene*. Sosial og helsedepartementet
- Ottawa Charter for health promotion (1986). Paper presented at the First international conference on health promotion. Henta frå: <https://www.who.int/healthpromotion/conferences/previous/ottawa/en/>
- Plan- og bygningsloven. (2008). Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven). Oslo: Henta frå: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71>
- Prop. 90 L (2010-2011). *Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)*. Om Lov om folkehelsearbeid (folkehelseloven)
- Riksrevisjonen (2015): *Riksrevisjonens undersøkelse av offentlig folkehelsearbeid* Dokument 3:11 til Stortinget